

Maarten Lindeboom, hoogleraar en nieuw kroonlid:

‘Wat is effectief beleid?’

Hoe beïnvloeden ingrepen van de overheid de individuele beslissingen van mensen? Welkom in het onderzoeksgebied van Maarten Lindeboom, hoogleraar Economie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Sinds september is hij kroonlid.

TEKST Dorine van Kesteren **FOTO** Dirk Hol

De overheid versoberde in 2006 het prepensioen voor werknemers die in of na 1950 waren geboren. De groep van vóór 1950 ontsprong de dans. Een paar jaar later kregen mensen uit 1949 én uit 1950 een lijst met gezondheidsvragen voorgelegd. En wat bleek na vergelijking van de antwoorden? Van de groep die langer moest doorwerken, was de mentale gezondheid beduidend slechter. Maarten Lindeboom, die dit onderzoek in 2009 leidde: ‘Blijkbaar ervaren mensen zo’n arbitraire leeftijdsgrens als onrechtvaardig. Hieruit volgt een belangrijke les voor de overheid: communiceer transparant, voer nieuwe regels geleidelijk in en geef mensen de tijd om zich daarop voor te bereiden. In dit geval hadden de mensen die graag eerder wilden stoppen dan de kans gekregen om maatregelen te treffen.’

nieuw kroonlid

leiden welke beleidsinterventies naar verwachting meer en minder effectief zijn. Natuurlijk kunnen politici en beleidsmakers daar hun voordeel mee doen.'

Nudging

Voor de overheid zijn dergelijke inzichten bijvoorbeeld te gebruiken om burgers te prikkelen om gewenst gedrag te vertonen – nudging noemt men dat. Wat vindt Lindeboom daarvan? 'Nudges beïnvloeden mensen onbewust bij het nemen van beslissingen, zodat je hen een duwtje in de goede richting kan geven. Bij pensioencontracten bijvoorbeeld is er veel gewonnen met een goede standaardoptie: een default-optie. In de praktijk blijken pensioendeelnemers namelijk meestal bij deze optie te blijven en geen actieve afwijkende keuze te maken. Ook op het gebied van gezondheid kan nudging waardevol zijn. Zeker waar verslaving – sigaretten, drank – een rol speelt en hogere prijzen niet zoveel meer uitmaken.'

Evenwicht

Lindeboom is als econoom overtuigd van de werking van (financiële) prikkels, maar zegt dat de markt tegelijkertijd niet altijd goed en efficiënt werkt. 'Als je bijvoorbeeld de gezondheidszorg aan de markt zou overlaten, komen sommige mensen zonder zorg te zitten. En als de markt wel werkt, vinden wij – de maatschappij, de overheid – de uitkomsten soms onwenselijk. Primair is de vraag dus: hoe willen we dat onze samenleving eruit ziet? Accepteren we dat mensen afhankelijk zijn van gaarkeukens of voedselbonnen? Dat zij onverzekerd zijn tegen ziekte en ontslag? Als het antwoord "nee" is, moet de overheid ingrijpen. Een vangnet bieden. Dat heeft consequenties. Zo beïnvloedt het minimumloon de arbeidsmarkt en de werkgelegenheid in een land. Niet alleen de markt kan falen, maar de overheid ook. Soms maakt overheids-ingrijpen het er niet beter op. Denk aan doorgeschoten regelgeving in sommige sectoren. Het is een precair evenwicht.'

Toenemende kloof

'De ongelijkheid is hier lang niet zo groot als elders in de wereld', benadrukt Lindeboom. 'Toch moeten we ons bewust zijn van de toenemende kloof tussen hoger- en lageropgeleiden, tussen gezonde en minder gezonde mensen. Het vermogen om aan langetermijnplanning te doen, lijkt sterk samen te hangen met de sociaal-economische positie van mensen. Onderwijs bijvoorbeeld →

Lindeboom vertelt dit verhaal om uit te leggen wat hij nou precies doet, als hoogleraar in de toegepaste micro-economie. Begeesterd: 'Mensen denken bij economie vaak aan geld, geld, geld, maar dat beeld klopt niet helemaal. Ik onderzoek hoe individuele beslissingen worden beïnvloed door de context. Door veranderingen in het overheidsbeleid bijvoorbeeld. Hiervoor observeer ik grote groepen Nederlanders voor langere tijd en kijk ik hoe het hen vergaat. Zoeken ze een andere baan, verandert hun inkomen, worden ze werkloos of ziek? Die analyses maak ik aan de hand van geanonimiseerde databestanden van bijvoorbeeld de Belastingdienst. Op basis van de economische theorie formuleer ik hypothesen en die toets ik daarna aan mijn observaties van de werkelijkheid.'

Verbanden

Lindeboom legt uit wat hiervan het praktisch nut is. 'Ons werk helpt de vraag te beantwoorden hoe we de welvaartsstaat het beste kunnen inrichten. We onderzoeken bijvoorbeeld hoe mensen reageren op een wijziging in het pensioenstelsel. Gaan ze extra geld sparen als de pensioenleeftijd opschuift? Worden ze gezonder of ongezonder als ze langer doorwerken? En hoe reageren ze bijvoorbeeld als de hoogte of duur van de WW wordt beperkt. Accepteren ze dan sneller ander werk? Uiteindelijk probeer ik mechanismen, patronen en causale verbanden bloot te leggen. Daaruit is vervolgens af te

is een vorm van uitgestelde behoeftebevrediging. Sommige mensen gaan liever werken zodra het kan, zodat ze geld verdienen en een autootje kunnen kopen. Anderen zijn bereid om eerst nog een paar jaar op een houtje te bijten en vertrouwen erop dat die investering zich in de toekomst uitbetaalt. Want mensen met een hogere opleiding krijgen waarschijnlijk een betere baan. En die arbeidsomgeving bepaalt ook weer hun gezondheid. Ook bij beslissingen op gezondheidsvlak speelt zelfregulering een rol. Wat gezond en verstandig is, druist nogal eens in tegen wat mensen op dat moment eigenlijk liever willen.' De mate waarin het lukt om doelen te verwezenlijken, hangt volgens Lindeboom af van de omgeving waarin iemand opgroeit. 'Wordt een kind gestimuleerd op school? Toen het met mijn kinderen weleens even wat minder ging met een bepaald vak, ging ik 's avonds met ze oefenen. Maar dat is niet vanzelfsprekend voor migranten en achterstandsgroepen. Als de overheid wil dat kinderen die achterstand inhalen, moet zij zo vroeg mogelijk ingrijpen. Hoe jonger het kind, hoe meer mogelijkheden om bij te sturen.'

Kroonlid

Lindeboom is sinds kort kroonlid bij de SER. Wat vindt hij van de SER? 'De SER is een instituut dat gewicht in de schaal legt in politiek en bestuurlijk Nederland. Van ervaren kroonleden hoor ik dat het ingewikkeld kan zijn om tot unanieme adviezen te komen. De belangen van werkgevers en werknemers lopen niet altijd parallel. Ik vind het spannend en razend interessant om deel uit te maken van dit proces.' Van nature is hij niet het type dat graag de controverse aangaat, vertelt hij. 'Waar mogelijk zoek ik juist naar compromissen en oplossingen. Ik realiseer mij dat gelijk hebben vanuit puur theoretisch oogpunt, niet hetzelfde is als gelijk krijgen. De wetenschap-

pelijk optimale uitkomst is immers niet altijd werkbaar of maatschappelijk acceptabel. Neemt niet weg dat het wijs is om alle opties op tafel te leggen, en met een open blik de voor- en nadelen tegen elkaar af te wegen.'

Corebusiness

Wat gaat hij persoonlijk bijdragen als kroonlid? 'De arbeidsmarkt, zorg en sociale zekerheid zijn mijn werkterrein – precies de corebusiness van de SER', lacht hij. 'Ik ga mij allereerst bezighouden met de SER-verkenning over de betaalbaarheid van de zorg. De Nederlandse zorguitgaven zijn de laatste decennia flink gestegen en ook op korte termijn groeien zij naar verwachting harder dan de economie. Al met al nemen deze uitgaven een steeds groter deel in van de totale collectieve uitgaven. Wat zijn de gevolgen daarvan voor onze economie en de arbeidsmarkt? Zijn er grenzen aan de stijgende zorgkosten en welke beleidsopties zijn er? Laten we beginnen met een gedegen analyse van het probleem. Daaraan kan ik vermoedelijk wel een steentje bijdragen. Ik begin voorzichtig, stap voor stap. Zo werk ik.' ■

Maarten Lindeboom

Maarten Lindeboom (1960) studeerde Econometrie aan de Vrije Universiteit (VU) in Amsterdam. Hij promoveerde aan de Universiteit Leiden. Lindeboom bekleedde wetenschappelijke functies aan het Tinbergen Instituut, de Universiteit Leiden en Tilburg University. In 1998 werd hij hoogleraar Economie aan de VU. Sinds 2015 is hij ook hoofd van het departement economie van de School of Business and Economics van de VU. Lindeboom zit daar-

naast in wetenschappelijke adviesraden van internationale onderzoeksinstituten in Duitsland, Italië en het Verenigd Koninkrijk. Zijn onderzoeksterrein is de arbeids- en gezondheidseconomie, waaronder bijvoorbeeld de relatie tussen gezondheid, inkomen en werk.